

*Kazanova
mi je rekao*

SUZAN SVON

Prevela
Deana Maksimović-Vidanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Susan Swan

WHAT CASANOVA TOLD ME

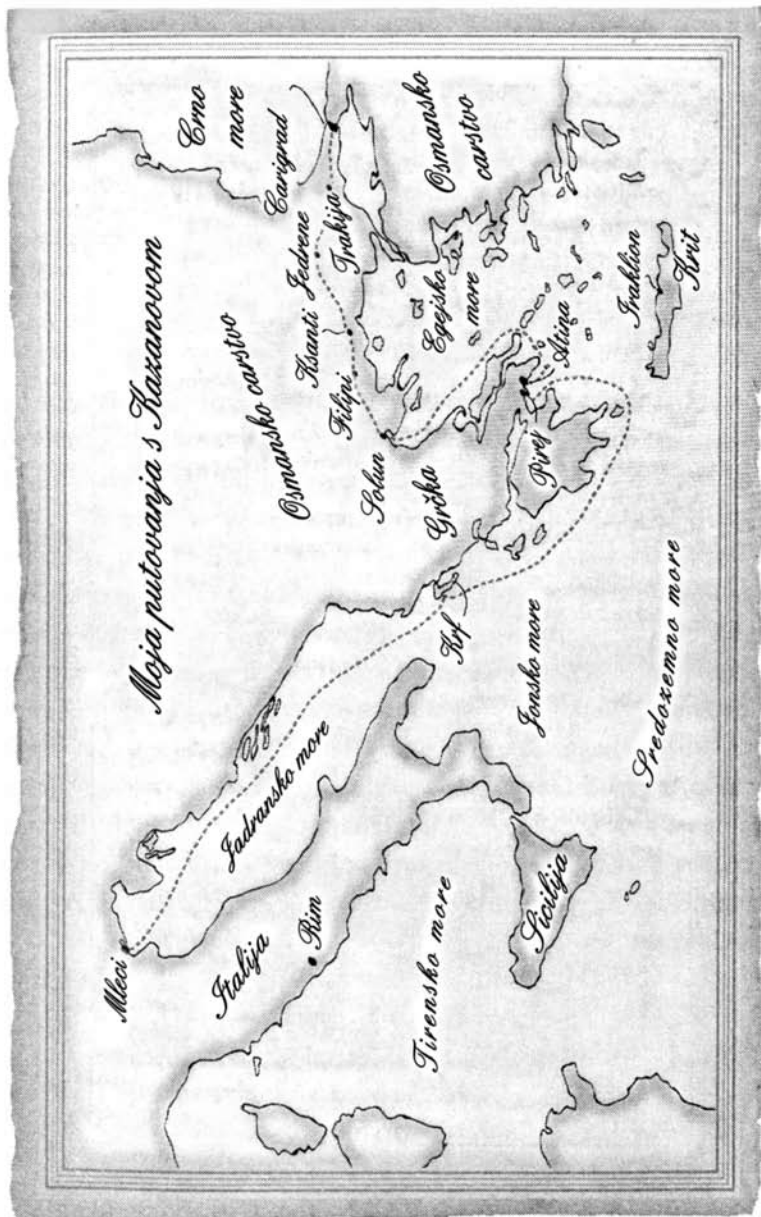
Copyright © 2004 Susan Swan

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Luiz Denis,
mojoj voljenoj urednici i prijateljici*

Kada pisac svoje delo nazove pikarskim romanom, očigledno je da stremi određenoj slobodi – kako stilskoj, tako i tematskoj – koja mu ne bi bila dostupna da je odlučio da napiše roman. Ovaj potonji oblik kompozicije veoma detaljno i verno prati ne samo mogući, već i verovatni i obični tok čovekovog iskustva. S druge strane, pikarski roman – s obzirom na to da je umetničko delo i da se mora povinovati izvesnim zakonima, i s obzirom na to da neoprostivo greši time što možda odstupa od istinitosti ljudskog srca – ima pravo da predstavi tu istinitost, pod određenim okolnostima, u velikoj meri u skladu s piščevim ličnim izborom i stvaralačkim naumom... Ova priča može se definisati kao pikarski roman, jer je u njoj pokušano da se minulo vreme poveže sa sadašnjošću koja nam neprestano izmiče.

Natanijel Hotorn,
predgovor romanu *Kuća sa sedam zabata*
(*The House of the Seven Gables*)

ARHIVA UNIVERZITETA HARVARD

Biblioteka Pjusi, Harvard jard
02138 Kembridž, Masačusets

29. april 2000.

Lus Adams,
Branzvik avenija 291,
M5S 2M2 Toronto, Ontario

Poštovana gospođice Adams,

Po nalogu vaše tetke, Beatris Adams, vračam vam porodične spise pronađene u letnjikovcu na Sent Lorensu, zajedno s mojim komentarima koji se tiču njihove autentičnosti.

Dnevnik Željene Adams, sveska na linije s crvenim rebrastim povezom, poseduje odlike česte za dnevnike s kraja osamnaestog veka. Njegova najupečatljivija odlika je naslov utisnut zlatnim slovima, u kome se spominju putovanja vaše pretkinje s Kazanovom. Zbog odsustva vodenog žiga, teško je odrediti datum, ali čini se da je dnevnik kolonijalne proizvodnje, i moguće je da je proizveden u nekoj manufakturi papira s američke istočne obale, pre nego što je otkriven metod upotrebe kiseline za omekšavanje drvene pulpe.

Nažalost, nisam uspeo da dešifrujem rukopis na arapskom, sa zanimljivim šarama utisnutim u korice, a ne mogu ni da pretpostavim zašto se nešto tako neobično našlo u istoj kutiji s vašim porodičnim spisima. Možda su uklonjeni ili uništeni neki dokumenti koji bi ga povezali s ostalim spisima. Ipak, mogu s velikom sigurnošću da kažem da je papir korišćen u arapskom rukopisu tretiran *aherom*, materijalom za izolaciju i učvršćivanje papira, napravljenim od belanceta i pirinčanog brašna.

Imao sam više sreće s pismima koja su pronađena uz dnevnik iz osamnaestog veka. Čini se da su vodeni žig na fabrijano papiru iz 1795. godine, i potpis, Đakomo Kazanova de Sengalt, autentični. Osim toga, česte sintaksičke greške sugerišu da je autor pisama bio neko ko se francuskim i italijanskim jezikom služio podjednako promiskuitetno kao što je poznato da je Kazanova činio.

Začudo, većina njegovih pisama je prilično dobro očuvana i veoma čitljiva. Autori pisama iz osamnaestog veka pisali su stilom koji je mnogo sličniji modernom engleskom nego nacifrani, preterano deskriptivni jezik viktorijanaca. Biblioteka svetog Marka u Veneciji biće oduševljena ako im ih budete posudili.

Na kraju, želim da vam skrenem pažnju na to da sam priključio i fotokopije starih dokumenata, da bi članovi vaše porodice mogli da ih čitaju bez straha da će oštetiti originale.

Pretpostavljam da će dnevnik biti od opšteg istorijskog interesa, ali ono što znatno podiže finansijsku vrednost ovih spisa jesu Kazanovina pisma.

S poštovanjem,
Čarls Smit

PRVI DEO:

Grad čežnje

Čvrsto umotana u ružičastu plastičnu kabanicu, kutija sa starim spisima ležala je ušuškana na pramcu glisera motoskafo. Šćućurena pored nje, sedela je Lus Adams i kroz prozor kabine posmatrala kupole crkve svetog Marka, koje su se uzdizale kroz sitnu, iskošenu kišu. Na sedištu do nje, jedna starija žena je hrkala dok joj se glava, pod borsalino šeširrom golubije sive boje, micala u ritmu talasa. Na krmi je sedeo mladić koji je nešto petljao oko ogromnog teleobjektiva.

Kada je motoskafo pristao uz mol, vozač je izverglao nešto na italijanskom, pokazujući prema trgu na kome su čekale stotine praznih klupa, koje kao da su bile spremne za neku proslavu.

„Scusa, signora.“

Mladić je ušao u kabinu i sagnuo se da dotakne sredovečnu ženu po ramenu. Ona je ustuknula i podigla rub šešira da osmotri ko joj je poremetio san.

„Vozač traži da mu platimo.“

Protrljao je kažiprst i palac, i pogledao Lus, koja se saginjala da podigne kutiju kraj svojih nogu. Pogledavši napolje, u kišu, Lus je otvorila svoj putnički ruksak, pažljivo položila kutiju u njega, i pričvrstila kopču. Starija žena je izašla iz kabine, platila vozaču i, smešeći se i pokazujući rukama, počela da prebacuje kofere na mol.

Baš u trenutku kad su dve žene zakoračile na Pjacetu, gde je neka mačka jurila golubove po pločniku, sunce je izašlo na istoku, obojivši u mutnoružičasto nebo nad San Đorđo Mađoreom, puno kišnih oblaka. Stajale su i posmatrale more koje se vijorilo poput sivozelenih zastava u podnožju srednjovekovnih crkava i *palaca*. Kišica je i dalje padala, a s udaljenog Lida čuo se tužni šum talasa. Na drugoj strani Pjacete, Lus je ugledala mladog fotografa kako upire fotoapararat prema Zalivu svetog Marka. Okrenula se i ugledala pet-šest brodića kako poput vodenih insekata izranjaju iz magle: u lakim čamcima, veslači u trikoima bez rukava nadvijali su se nad veslima.

„Ovamo!“, viknu Li Pronski, a Lus krenu za svojom saputnicom preko trga koji je Napoleon jednom nazvao najvećom dnevnom sobom u Evropi. Lus je hodala malo pognuta ka napred, i vukla kolica pretrpana prtljagom.

Nakon nekoliko minuta hoda po sporednim ulicama, Li je stala pored jednog mostića i zagledala se u izlog neke knjižare-antikvarnice. Iako je za venecijanske pojmove još bilo rano, i mada su *vaporeti* koji su promicali kanalom bili uglavnom prazni, vrata knjižare bila su otvorena. Uz uzvik uzbuđenja, Li je nestala u unutrašnjosti radnje. Vukući ogromna kolica s prtljagom, Lus je prišla da vidi šta joj je to privuklo pažnju. Na izlogu je bio zalepljen poster za neku regatu, na kom je pisalo *Vogalonga, Venezia 14 maggio*. Ispod postera bile su izložene katoličke relikvije pored gomile prastarih knjiga na italijanskom, čije naslove nije razumela. Pored knjiga stajalo je nekoliko sićušnih figurina.

Zagledala se u njih. Vilendorfska Venera. Bilo je lako prepoznati njen ogromni, nabrekli stomak koji se previjao preko malenih genitalija, ili bezizražajno lice sakriveno pod čvornovato upletenom kosom. Međutim, nikada ranije nije videla ružnu

figuru s dva kljunasta lica, koja je stajala pored Venere. Čula je kako je neko zove iz unutrašnjosti radnje. Ostavila je kolica kraj vrata i ušla u trenutku dok je prodavačica objašnjavala Li da su te figure stare hiljadama godina.

„Pa, nisu. Ovo su samo kopije pristorijskih rukotvorina.“ Li je podigla dvoglavi kip i liznula ga, a prodavačica i Lus su na to razmenile iznenađene poglede. „Čist peščar“, Li je klimnula glavom.

„Još jedna boginja plodnosti“, uzdahnu Lus.

„One su mnogo više od toga!“ Li je platila prodavačici. „Evo, Lus. Tebi na poklon. Je l' vidiš te talasaste trake preko njenih grudi? Šare u obliku slova 'v' označavaju metafizičke moći.“

„Vaša majka se baš razume“, reče prodavačica, smešeći se Lus.

Ona nije moja majka, poželeva je da odgovori. Moja majka je mrtva. Stavila je figuru koju joj je Li poklonila u svoj ogromni ranac i krenule su dalje uskim ulicama.

U hotelu *Flora*, portir ih je pozdravio uz saosećajan osmeh, i zadržao pogled na Lusinom mokrom mantilu.

„Malo lošeg vremena nikom nije naškodilo.“ Li mahnu u pravcu terase na kojoj je konobar na stolove postavljao korpice s kroasanima. „Lus, zašto se ne presvučeš pa da zajedno odemo na doručak?“

„Nisam gladna“, promrmlja Lus.

„Šta si rekla?“

„Mislim da ću da legnem.“ Lus je pognula glavu i krenula uz stepenice za portirom, duboko povijena pod teretom svog prtljaga.

„Tako znači. Dobro, prespavaj ceo dan ako hoćeš“, viknu Li za njom. „Na recepciji ću ti ostaviti uputstvo gde da se nađemo na večeri.“

Lus je jedva primetno klimnula glavom ljubavnici svoje majke.

Kada je prošla kroz vrata svoje sobe, učinilo joj se da se svetlost zatamnila. Začula je klepet krila.

„*Piçoni!*“ Portir je rukama pokazao kao da nešto jede, a zatim ispružio prst ka desetinama pufnastih sivih ptica koje su se gnezdi-le duž strehe. „Spasli su Veneciju za vreme epidemija kuge.“

Pošto su se vrata za njim zatvorila, Lus je odlepila mokri džemper sa sebe. Zatim je otvorila ranac i skinula kabanicu s kutije, da vidi je li vlaga prodrila do nje. Kutija je bila napravljena od bele poluprovodne plastike, poput zavesa za kadu. Divila se brizi koju je Čarls Smit posvetio tim spisima. Kutija je bila najnovije dostignuće u arhiviranju materijala, samo šest santimetara visoka, takozvani „tanki format“, najbolji za nošenje dokumenata u ruci. U znak dodatne mere predostrožnosti, uvezao ju je uzicom, u slučaju da se kopče otvore.

Lus je uzicu preseklala makazicama za nokte i nervozno skinula sloj papira bez kiseline, otkrivši fotokopiju dokumenata, dnevnik u crvenom rebrastom povezu, bogato ukrašen arapski rukopis u kožnom povezu i svežanj pisama.

Sve je suvo, pomislila je. Hvala bogu. Kazanovina pisma ležala su pored starog dnevnika, uvezana izbledelom crvenkastom vrpcom. Prvo je dugim, većim prstima odvezala vrpcu, a zatim pregledala pisma. Osoblje Biblioteke svetog Marka biće zadovoljno: ni kap vlage dvadeset prvog veka nije oštetilo papir s vodenim žigom iz Fabrijana.

Članovi Lusine porodice su reagovali s puno neverice i veselja nakon što je autentičnost pisama potvrdio harvardski stručnjak za rukopise iz osamnaestog veka, Čarls Smit. Držeći pisma pod svetlošću noćne lampe, primetila je da listovi pomalo svetlucaju, i shvatila da je to pesak posut preko papira – možda sa svrhom da osuši zlatno mastilo. Kazanova je u kasnijim pismima

koristio tamnije mastilo, i neke strane su bile krhke i rupičaste, kao da je mastilo progrizlo papir. Bez sumnje, Čarls Smit je to imao na umu kad je rekao da su Kazanovina pisma „prilično dobro očuvana“. Čeznula je da ih pročita, ali je oklevala zbog njihove osetljivosti. Šta ako slučajno pocepa neko od njih i tako mu smanji vrednost? Bolje da pročita fotokopiju koju joj je poslao Čarls Smit, iako ona nije bila tako očaravajuća.

Porodični dokumenti sačinjavali su *fonds d'archives* – arhivarski termin za sve spise koje je proizvela jedna osoba u toku svog životnog veka. Iako bi većina ljudi to nazvala zbirkom, Lusino arhivarsko obrazovanje joj je nalagalo da koristi pravilan izraz, i još uvek je uživala dok je izgovarala te reči.

Po svoj prilici, *fonds* je pripadao Željenoj Adams, krštenoj puritanskim imenom kojim su najčešće nazivali dečake. Ona je bila Lusina pra-pra-pratetka, i strogo gledano, nije joj bila „pretkinja“, ali je Lus oduvek smatrala da jeste. Naposletku, obe su bile od Adamsovih. Sudeći po porodičnoj Bibliji Adamsovih, Željena Adams je nestala u Veneciji, jedne prolećne večeri u osamnaestom veku, i pretpostavljalo se da je poginula, možda kao žrtva Napoleonovih vojnika.

Niko nije znao kako su papiri Željene dospeli na tavan starog letnjikovca Adamsovih na južnoj obali jezera Sent Lorens. Pre dve godine, posle smrti Lusine majke, tetka Beatris je našla papire zatrpane pod drugim starim dokumentima, uglavnom pismima od zaboravljenih članova porodice. Sam tavan je bio hrpa arheoloških ostataka koji su za sobom ostavile mnoge generacije Adamsovih – bronzanih skulptura iz japanskih hramova, štampanog materijala, izvezenih orijentalnih ukrasa, turskih tepiha (kako su ih tada zvali) i vojničkih mačeva. Pretpostavljalo se da je dokumente pre više od sto pedeset godina u Kanadu doneo Aron Adams, pristalica trezvenosti, koji je izgubio vezu s bostonskom granom porodice nakon što je pešice krenuo na sever iz Olbanija u državi Njujork, u potrazi za zabačenim predelima gde alkohol ne uništava sirotinju.

Dok su golubovi klepetali krilima s druge strane prozora, Lus je vratila Kazanovina pisma u arhivarsku kutiju i sklonila debeli dnevnik rebrastog poveza, smešeći se njegovom naslovu: *Kazanova mi je rekao: Moja putovanja s Đakomom Kazanovom kroz drevna kraljevstva Sredozemlja*. Na prvoj strani je stajalo ime Željene Adams, uz spisak mesta koje je posetila i svega što je videla – preteča sklonosti modernih turista da zapisuju određena poput rezultata partije golfa. Zapisan je i datum: 1797.

Dah joj nije zastao samo zbog tog divnog naslova. Primetila je i sićušni crtež žene u šalvarama, ubačen među poslednje strane dnevnika, a na prvoj strani nalazila se mapa, nacrtana rukom, s tačkasto obeleženom rutom od Mletaka do Carigrada. Na strani pored mape, stajala je deklaracija putničkih načela Željene Adams. Zajapurena od uzbuđenja, Lus je držala dnevnik tako da su mu crvene rebraste korice ravnomerno počivale na hotelskom pisaćem stolu. Dokumenti su stigli tek dan pre njihovog leta, i do tad je uspela samo da preleti pogledom preko nekoliko strana. Počela je da čita.

U toku svog života, postigla sam štošta za jednu ženu jenki porekla, rođenu u Kvinsiju, u državi Masačusets. Spasla sam život jednom sultanu i putovala s Đakomom Kazanovom, koji me je naučio da postoji samo jedan nauk vredan učenja: Nikad ne pokušavaj da ostvariš ideal – pronađi ideal u stvarnosti.

Pronađi ideal u stvarnosti? Lus se zapitala šta je njena pretkinja time želela da kaže. Vratila se prvoj strani.

Naša čežnja pothranjuje različite oblike vere (kojih ima mnogo), ali najboljih vrsta vere je pet, a one su ujedno i zadovoljstva: (1) Vera naših predaka; (2) Ljubav i seksualno opštenje, koje Đakomo Kazanova nikada nije razdvajao; (3) Književnost; (4) Lepota; i (5) Putovanje. Bez

obzira na to koju veru izaberemo, od hiljada na koje ćemo naići, moramo je upražnjavati sa onoliko poštovanja, samilosti i raskoši koliko ih mi jadnici nosimo u sebi, jer će reči svih doktrina vremenom otupeti.

Kada sam 1797. upoznala Đakoma, nisam znala da ću prihvatiti petu veru, Putovanje, čija načela je Đakomo tako duhovito osmislio, i čije propise sam ja slobodno prevela s francuskog, u skladu s mojim ciljevima. Bila sam u takvom neznanju da sam mislila kako Putovanje stoji nezavisno; nisam razumela da ono može biti upotpunjeno samo u sprezi sa ostale četiri vere.

DESET OSNOVNIH NAČELA PUTOVANJA ĐAKOMA KAZANOVE

1. Ne kreći na put u duhu dobitka, već pođi potpuno ponizan, kušajući istu onu groznicu koja te trese dok biraš ljubavnicu, znajući da je pred tobom čitav svet pun mogućnosti.
2. Zapiši šta želiš, i iscepaj svoju želju na desetine komadića. Zatim baci papiriće u neku veliku vodu. (Bilo koji okean je pogodan.)
3. Putovanje je poput disanja; izdahni staro, udahni novo i dozvoli svom slomljenom srcu da ostane iza tebe.
4. Ono što želiš uvek te očekuje, ako si dovoljno hrabar da prepoznaš tu želju.
5. Idi samo tamo kuda te mašta vodi. Staza zadovoljstva i slobode je za putnika najbolja staza.
6. Planiraj lake ulaske i izlaske. Okrepi se u udobnim konacima. Zatim promeni smeštaj i oprost sebi zadovoljstvo neophodnog luksuza.
7. Ako nađeš mesto koje ti odgovara, obavezno ostani. Međutim, nećeš upoznati dušu naroda koji tu živi dok mu se ne obratiš na njegovom jeziku.

8. Prihvati ostale kao što prihvataš sebe, ali pronikni u njihovu pravu prirodu.
9. Tvoje putovanje nije završeno sve dok ne ostaviš dar zemlja-
ma koje si posetio, dobro znajući da nikada nećeš moći da
im vratiš ni pola od onoga bogatstva koje su ti poklonile.
10. Kreni sada, smesta, i privij na srce reči Đakoma Kazanove:
*Un altro mondo è possibile!**

Baš duhovito od Kazanove, pomisli ona zajedljivo. Jedva da je govorila italijanski, ali je uspela da rastumači deseto načelo; ono je nagoveštavalo Kazanovino verovanje da se stvarnost može promeniti kao što se čovek iz jednog odela presvlači u drugo. Ona sama nije volela da putuje, a uostalom, nije mogla ni da priušti odmore, svakako ne od plate koju je zarađivala kod *Milerovih arhiva i retkih knjiga*. Suočena s izborom, radije bi zaronila u neku knjigu i pustila da svet njoj dođe. Jer, bez obzira na reči njene pretkinje, putovanja jesu opasna. Smrt vrebala u nepoznatom – u neželjenim iznenađenjima koja nijedan putnik nije u stanju da preokrene u svoju korist. Bolje je sakriti se kod kuće i izbegavati katastrofe poput one u Grčkoj, koja joj je oduzela majku. Osećala je dužnost prema majci i sebi samoj da vidi ostrvo na kom je Kiti umrla, i to joj nije joj dalo mira; da nije bilo tog osećanja, nikada ne bi dozvolila da joj Li plati put na memorijalni skup na Kritu. A naravno, bila je zaintrigirana kad ju je tetka zamolila da isporuči dokumente Biblioteci svetog Marka u Veneciji. Bio je to prvi put da se tetka Beatris ozbiljno uzela Lusinu profesiju arhivara, a njoj je laskalo što joj je ponudila ulogu staratelja nad porodičnim spisima.

Pažljivo je spustila dnevnik u arhivarsku kutiju, zajedno s fotokopijama i arapskim rukopisom. S njenog prozora su se videli redovi krovova od terakote s kojih se dizala para na jutarnjem suncu. Ipak će biti sunčan dan. Videla je i Li, u dvorištu, kako jede zemičku.

* Ital.: Drugačiji svet je moguć! (Prim. prev.)

Navukla je zavese i počela da raspakuje ruksak koji je kupila u radnji za kampersku opremu u blizini svoje kuće. Prvo: klatno koje joj je majka poklonila za Božić, pre nekoliko godina. Zatim, njena zaliha knjiga. Osim *Pločnika Venecije* i svog „*Raf gajda*“^{cs*} *Venecija*, ponela je i neke eseje o Kazanovi u tvrdom povezu pod nazivom *Kazanova: Čovek koji je zaista voleo žene*, od Lidije Flem i otrcanu džepnu knjigu prvog dela Kazanovinih *Memoara*, u kojima je opisivao svoje detinjstvo u Mlecima. Ostale tomove njegovih memoara morala je da ostavi kod kuće, kao i dragoceni primerak njegovog jedinog romana, *Ikosameron*, iznenađujuće moderne naučnofantastične priče o novoj rasi ljudi koja živi u unutrašnjosti zemlje. Zatim: vrećicu od platna sa šminkom njene majke, u kojoj se zadržao miris majčinog parfema. Poređala je knjige po ispustu prozora i počela da raspakuje svoju novu odeću, koja nije bila u skladu s njenim uobičajenim stilom, ali želela je nešto živahnije da joj popravi raspoloženje. Obesila je tri poluprovodne šifonske bluze i tri uske haljine, a zatim uredno presložila majice od spandeksa s dubokim izrezom i lepe bele sportske pantalone koje je kupila za Grčku. Kao što joj je Li savetovala, ponela je vunenu maramu, ali i svoju omiljenu jaknu s pačvorkom od svile s kineskim motivima na ramenima, jer je Venecija u proleće hladna.

Neočekivano, prsti su joj se obmotali oko figurine koju joj je Li poklonila tog jutra. Gurnula ju je dublje u ruksak.

Lus nije znala koliko dugo je spavala. Obukla je farmerke s perlicama i omiljenu jaknu, a zatim je ponovo iz kutije izvadila dnevnik svoje pretkinje. Da li da ga ponese sa sobom? Neće se osećati tako intimno ako bude čitala fotokopiju koju joj je poslao Čarls Smit. Na njenim nepovezanim, kopiranim stranama nije bilo autentičnog mastila, ni otiska piščeve ruke. Iako je znala da ne bi trebalo, nije mogla da odoli. Zamotala je dnevnik

* (Eng.) Rough Guide – naziv popularne serije turističkih vodiča. (Prim. prev.)

u zaštitni papir iz kutije za arhiviranje i spustila ga u mali ranac. Na recepciji je preuzela uputstvo koje joj je Li ostavila i izašla na venecijanske ulice, noseći dnevnik sa sobom.

Dan je bio već suviše odmakao da bi nosila naočare za sunce, ali bila je kratkovidna, i trebala su joj stakla s dioptrijom da vidi na daljinu. Na obližnjem trgu je ugledala neku proslavu. Njišući se, osoba obučena u crvene odore i čipku, ulazila je u baziliku pod teretom zlatnog krsta veličine ljudskog tela. Osobu u crvenom pratila je masa ljudi, žena i dece koji su pevali neku crkvenu pesmu na latinskom. Osetila je blago strahopoštovanje, kao da posmatra neki mistični, antropološki obred. Njena tetka Beatris bila je poslednji član njihove porodice koji je još verovao u zvaničnu hrišćansku doktrinu. Kad je Lus bila mala, tetka je insistirala da je vodi na bogoslužjenja Anglikanske crkve i ponosno joj je pokazivala porodični primerak knjige *Optimistične misli za laku noć*. Oblepljena selotejpom, ta tetkina brižno očuvana knjižica veselih aksioma sadržala je preko 230 odabranih odlomaka, uključujući i preporuku Lorda Bajrona da „onom ko čini najbolje što zna, blagoslov je nagrada“.

Naravno, setila se i svoje majke – međutim, religiju njene majke niko ne bi nazvao hrišćanskom. Uostalom, činilo joj se da je iza svih verskih uverenja skriveno dobrovoljno samozavaravanje – namerno odbacivanje istine na račun onoga što vernik želi da bude istinito, kao uživljavanje u fikciju tokom filma ili pozorišne predstave. Ipak, usamljenost je usud postmodernih skeptika.

Okrenuvši leđa bazilici, krenula je putem uputstava koja joj je ostavila Li i našla se u restoranu *Da Raffaele*. Izašla je na terasu gde su stolovi bili poređani uz kanal i ugledala onog mladog fotografa iz brodića kako pije kapučino. Bio je obučen u nešto što je Lus ličilo na mađioničarsku odeždu: loše skrojen crni sako s širokim reverima i pomalo izlizanim šavovima na ramenima. Njegov glomazni fotoaparatus nalazio se na susednoj stolici. Ustao je, s kezom na licu, a ona se stidljivo okrenula na

drugu stranu, pretvarajući se da ga ne vidi. „Gospođice!“, viknu on, a ona se okrenu, polaskana njegovom upornošću; u tom trenutku, svetla su se rascvetala iza njegove glave poput minijatur-nih munja – nekoliko istovremenih bliceva osvetlilo je njegovo zgodno, vučje lice. Zatim je kraj njih prošla gondola nakrcana japanskim turistima koji su upravo spuštali svoje fotoaparate. Na pramcu su stajali harmonikaš i sredovečni pevač obuven u bele patike i u običnoj vindjakni. Pevač zapeva svoju verziju pesme *Arivederči Roma*, a turisti počеше da plješću poput đaćića. U začelju brodića, gondolijer je namrgođeno veslao; crvena vrpca mu je visila sa slamnatog šešira.

Mladi fotograf ju je pogledao i odmahnuo glavom, kao da želi da podeli svoj prezir prema masovnom turizmu. Lus je ozbiljno klimnula glavom i ušla u *Da Raffaele* da potraži sto što dalje od morskog vazduha. Imala je barem sat vremena čitanja pred sobom dok Li ne stigne na večeru. Pomalo ju je bilo sramota što je donela stari dnevnik na javno mesto – pogotovo u restoran, gde može da ga umrlja hranom i vinom. Ipak, taj putopis je bio u mnogo boljem stanju od Kazanovinih pisama, a i osećala se malo slobodnije s nečim što je napisao član njene porodice. Iskupiće se tako što će ga čuvati s posebnom predostrožnošću.

Pažljivo pridržavajući raskošni povez, spustila je dnevnik na krilo i otvorila stranu s prvim zapisom. Uredna, okruglasta slova Željene Adams bila su isto toliko optimalno raspoređena koliko je kitnjasti, iskošeni rukopis Đakoma Kazanove bio ekstravagantan. Ovde nije bilo izveštačenih crta ili razmahanih ukrasa. Ovo je ipak bio rukopis puritanskog potomka. Široki potezi bili bi suviše čulni. Nasmehila se, diveći se njegovoj autoriki, koja se usprotivila svom bostonskom odgoju i otisnula na putovanje s Kazanovom.

Prvi put je čitala njegove romane kao studentkinja, za ispit iz književnosti osamnaestog veka. I nije zaboravila kako je profesor Kazanovu opisao kao majstora opsene. U toku svog života

bio je špijun, književnik, sveštenik, romanopisac, alhemičar, čak i upravnik državne lutrije. Obavljao je još zanimanja kojih sada nije mogla da se seti. Profesor je rekao da je Kazanova za sebe uvek izmišljao ulogu u skladu s okolnostima u kojima bi se zatekao.

Zapitala se koju je ulogu izmislio za Željenu Adams.

12. april 1797.

Bože, blagoslovi naše putovanje! I donesi nam blagodat dobrog vremena!

Sinoć smo otac i ja stigli u Mletke, u sumrak, u neobičnom društvu. Sa nama je krenuo i očevo sekretar, gospodin Fransis Guč. Naši saputnici na javnom brodu, grupa mladih kicoša iz Trsta, koje otac zove „makaroni“*, zveckali su dok su se kretali; na uskim pantalonama i žaketima od damaska visili su im svetlucavi ukrasni lančići o koje su bili obešeni satovi, prstenovi i naočari – predmeti koji su stvarali te divne zvukove. Na glavama, kicoši su nosili napuderisane perike u maniru starog francuskog dvora; ti preuveličani ukrasi za glavu odavali su miris pomadnog ulja i štirka dok su paradirali gore-dole ispred nas, tražeći da posmatramo njih, a ne predivne vrtove pomorandži na obalama Brente.

Ti ljudi-muzičke kutije smejali su se i sašaptavali kad god bi me pogledali. Znala sam da je uzrok njihovog podsmeha moja izrazita visina, ali trudila sam se iz sve snage da me to ne pogodi.

Ono što me je mnogo više uznemirilo od budalastih makarona, i prikovalo moju pažnju do te mere da nisam mogla da skinem pogled s nje, bila je jedna ogromna sta-

* Naziv za engleske kicoše iz osamnaestog veka, koji su se prenemagali opo-
našajući manire i stil oblačenja kontinentalne Evrope. (Prim. prev.)

rica s perikom poput tornja, prošaranom vrpčama, nakićenom ukrasima u obliku svega mogućeg što postoji u prirodi – jagodama, leptirima, malim, punjenim pticama – čak i malim portretima u žičanim ramovima, portretima ljudi koji su možda bili njeni sinovi ili muževi; sve to bilo joj je upleteno u kosu. Sedela je na klupi odmah pored njih i tiho stenjala držeći se za vilicu.

Mladić koji je sedeo do nje – bucmast, uzbuđen momak čiji konjski rep je bio umotan u svilenu vreću za perike – zadirkivao je staricu, izvlačio joj ukrase iz kose i pokazivao ih putnicima koji su stajali u blizini. Prvo je izvukao mali katanac, pa veštački pupoljak ruže, a na kraju minijaturni portret ljupke, nasmejane, svetlokose devojke. Činilo se da starica toga nije svesna; držala se za glavu i stenjala kad je mladić odjednom, uz veseli usklik, izvadio nešto iz lokni najbližih njenom uhu. Okrenuvši se ka meni, izgovorio je neku stranu reč – valjda nemačku, pa nisam razumela šalu koju je želeo da podeli sa mnom. To nešto što je želeo da mi pokaže, ubacio je pod staričinu suknju.

„Životinjo jedna! Ostavi Finet na miru!“ progovorila je starica na francuskom, dubokim, promuklim glasom. Počela je da petlja oko svoje krinoline, a jedna čupava, siva njuška provirila je ispod čipkastog ruba. Mali, uzbuđeni foksterijer iskočio je ka meni i priljubio mi se uz suknju. Pomazila sam tog psića, a on me je osmotrio pogledom punim ljubavi. Podigla sam ga i odnela ga stari-ci, a ona se sagnula nad psom, smešeći se: „Ah, dopadate se mojoj sirotici!“

Dok je starica mazila psa, sunčeva svetlost je pala na ukrase na njenoj perici; videla sam da po njoj gamižu neke bube. Njihova venama prošarana krila su se sijala, kao da su i bube bile deo tog veličanstvenog ukrasa koji je stavila na sebe. Nisam imala vremena da se zapanjim,

jer je u tom trenutku brod uplovio u močvarnu okuku na Brenti, i otac i ja smo prvi put ugledali Veneciju, koja se poput kraljevstva iz bajke uzdizala na zakrivljenom horizontu. Podignuvši svoje kućence da bi osmotrilo taj legendarni grad, starica je isпустиła uzdah tako pun čežnje da je i meni zastao dah. Zatim se Brenta vratila na pravac svog toka, zaklonila Veneciju i ostavila nas sred srebrnastog sjaja rečne vode koja je tekla ka moru.

Izvinila sam se i otišla da izvadim svoj vodič iz kofera. Pre nego što smo otišli iz Pariza, otac mi je kupio najnovije izdanje *Velikog turističkog vodiča kroz slikovite predele Evrope*, od ser Tomasa Pibodija, i *Izgnanstvo: kraljevsko obrazovanje*, panegirik putovanju od anonimnog autora koji je tvrdio da je izgnanstvo Čarlsa Drugog bilo period neočekivane blagodeti za mladog monarha Engleske. Više mi se dopadao Pibodi. Našla sam deo u kome piše o Brenti i obradovala se kad sam saznala kako se zovu one lepe barke na kanalu, uređene poput kućica. Na krovovima tih *burkijelija*, stajali su i sedeli muškarci i žene, pili i ćaskali; žene su držale male lepeze i suncobrane. Čula sam kako je jedan od makarona rekao ocu da su njihovi putnici mletačko plemstvo koje plovi ka svojim letnjikovcima, u begu pred generalom Bonapartom. Otac kaže da je francuska vojska izvršila invaziju na severnu Italiju i da huška i seljake i plemstvo na pobunu protiv Mletačke republike. Međutim, on tvrdi da su Francuzi naši saveznici, tako da mi nemamo razloga za brigu.

Kad je brod pristao da primi još putnika, otac i ja smo se iskricali da protegnemo noge, a Fransisa smo ostavili na palubi. Ubrzo zatim, pored jedne omanje palate u paladijanskom stilu, sreli smo staricu i njenog mladog saputnika. Sedeli su na klupi s grupom hodočasnika koji su na sebi imali plašteve i okrugle šešire. Jedan hodočasnik je krpio svoju odeću. Kad smo im se približili, starica i njen

prijatelj su ustali, pa sam ustanovila da je skoro za glavu viša od mladića. Delovala je pospano, gotovo srećno. Ispružila je šaku sa zatupastim prstima, koja nije ličila na ruku jedne dame i ponudila mi krišku nekog voća.

Odmahnula sam glavom, plašeći se da je pogledam, u strahu od jezivih buba.

„Ja sam Jozef Karl Emanuel fon Valdštajn – grof Valdštajn“, reče mladić, naklonivši se. „A ovo je moja tetka, grofica Flora Valdštajn. Sada se oseća mnogo bolje jer joj je jedan mornar dao nešto protiv zubobolje.“

„Terijak.“* Stara dama se nasmešila, otčepivši staklenu fiolu iz koje je pohlepno otpila jedan gutljaj. „U Mlecima se veruje u blagonaklone otrove.“

Govorili su na francuskom, i ja sam im odgovarala na istom jeziku, jer se činilo da ne znaju ni reč engleskog, a otac govori francuski sporo i razvučeno, kao svi stanovnici Kvinsija.

„Ne izvinjavajte se, msje. Univerzalni jezik je francuski, a ne engleski“, rekla sam, objasnivši im da putujemo u Mletke jer je otac u trgovinskoj misiji.

„Moj rođak, predsednik Sjedinjenih Američkih Država, kaže da će naša misija doneti korist Mletačkoj republici“, reče otac. „Osim ako Napoleon ne objavi rat, gospodo draga.“ Otac je naočit čovek, krepkog držanja, koje je stekao radeći kao uzgajivač jabuka. Međutim, rekla bih da govori glasno da bi ljudi prevideli njegova iskrivljena usta, nesrećnu posledicu moždanog udara.

„Taj korszikanski bandit!“, uzviknu starica svojim neobičnim, promuklim glasom.

„Drago mi je što mogu da kažem, gospodo, da se taj korszikanski bandit sada hrabro bori na vašoj severnoj

* Smeša opijuma, zmijskog otrova i mnogobrojnih drugih sastojaka. U prvo vreme se koristila kao protivotrov za zmijski ujed, a zatim kao mitski „lek za sve boljke“. (Prim. prev.)

granici i da će zdrobiti austrijsku srednjovekovnu tiraniju s lakoćom s kojom bih ja zgazio neku bubu!“, kevtao je otac.

Staričine usne su podrhtavale, kao da želi da se svađa. Grof Valdštajn je odmahnuo glavom i grofica je spustila pogled i zagledala se u svoje cipele sa zlatnim kopčama. Mora da su nekoć bile lepe, ali se crvena koža već bila potpuno izlizala, a četvrtasti oblik prstiju je odavno izašao iz mode.

„Baš kao Mletačka republika, naš rođak, predsednik“, izgovorila sam s prekorom upućenim ocu, „takođe više voli da ostane uzdržan. Zato smo ovde.“

Otac me je prekorno pogledao; postao je obožavalac mladog Napoleona, o čijim vojnim uspesima je pričao ceo Pariz.

„Znači, vi ste ovde u trgovinskoj misiji, msje Adams?“, upita grof Valdštajn i mahnu rukom mladim makaronima koji su nam se približavali i zainteresovano posmatrali našu malu družinu. Jedan od kicoša se naklonio; drugi je podigao svoj šeširić štapom, a zatim je štap vragolasto zavrteo. Činilo mi se da, što je više ljudi buljilo u nas, i što je nama bivalo neprijatnije, to je grof Valdštajn više uživao, jer se u tom trenutku već tiho smejao.

„Gospodo, moja kćerka govori slobodno“, odgovori otac. „To je zato što sam joj dozvolio da se ponaša kao da mi je sin. Ali da, ovamo sam došao poslom. Moj rođak, predsednik – ah, pogledaj, Željena. Evo tvog mladog izabranika.“

Fransis je hodao stazom kraj reke, nespretn i trom, s razmaknutim prednjim zubima, i sopstvenom kosom na glavi. Odbija da je natakuje, oblači se u iste smeđe pantalone i na glavi nosi isti šešir širokog oboda kao i moj otac.

„Dozvolite da vam predstavim svog sekretara, gospodina Fransisa Guča iz Masačusetsa. Moja jedra seoska junica će se uskoro sjediniti s ovim mladim bikom u vezi koju nijedan čovek ne može da raskine.“ Otac se naklonio ka meni, da mi pokaže da je to ozbiljno naumio.

„Jedra junica, gospodine?“, reče grofica Valdštajn. „Zaista ne bi trebalo tako da govorite o ženi koja je ukras ženskog pola?“

„Govorite o Željenoj?“, upita otac.

„Gospodine, pogledajte oči vaše kćerke“, odgovori žena. „Nisu li zelene poput Jadrana što svetluca pred nama? Verujem da joj je Venera podarila tako lepe oči, dok njeno uzvišeno držanje nagoveštava da se nijedan muškarac ne bi s omalovažavanjem obratio biću takve lepote.“ Grofica me je uhvatila za ruku i stisnula je, a ja sam joj bila zahvalna na dobroti koju mi je ukazala.

„Tetka Flora – hajde da se oprostimo od ovih prijatnih ljudi i vratimo na brod“, reče grof Valdštajn. „Hoćete li biti naši gosti na večeri, nakon što stignemo u Veneciju, msje Adams? Znam jednu značajnu ličnost koju bih želeo da upoznate.“

„Biće mi čast, grofe Valdštajn“, odgovori otac.

Grof Valdštajn mu uzvratil naklon i udalji se s tetkom, koja je pažljivo pridržavala staklenu fiolu. Tek što je zakoračila, a mali foksterijer je istrčao ispod njene suknje i kevući otrčao niz stazu. Počela sam da se smejem.

Fransis se počesa ispod pazuha. „Je l' to žena ili muškarac?“, rekao je kad smo krenuli nazad ka brodu.

„Po svemu sudeći, žena.“ Otac se nasmešio. „Mislim da je Željena srela Brobdingnagianca* svoje veličine.“

Starica skoro da je bila u pravu što se tiče mojih očiju. Očigledno su oči ono najlepše na meni: ni moja visina

* Džin, stanovnik fiktivne zemlje Brobdingnag, iz satiričnog romana *Guliverova putovanja* Džonatana Svifta (1665-1745). (Prim. prev.)

(previsoka sam) ni oblik moje „sirote prijateljice“ (tako zovem svoje fizičko biće) ne mogu da se mere s mojim očima, iako mi je tetka Abigejl jednom rekla da sam „inteligentno neupadljiva“ i da je to bolje nego da sam „tupavo prelepa“. Tetka Abigejl je rekla da će moja inteligencija svakako osvojiti srce muškarca koji će me sagledati onakvu kakva jesam. Rekla mi je da je to predstava o ljubavi moje pokojne majke: onaj ko te zaista vidi i ceni jeste onaj koji te najviše voli.

Ja lično nemam nikakvo mišljenje o ljubavi. Moje jedino iskustvo je s krezubim Fransisom, koji ne vidi ni mene niti bilo šta drugo sem veličine stoke na farmama pored kojih naša kočija prolazi i polja na kojima raste kukuruz, za koji se hvališe da je potekao od Indijanaca iz Novog sveta. Porodica Guč je bila vrlo blagonaklona prema ocu i meni otkad je majka preminula i za sobom ostavila samo mene i dvojicu sinova koji žive u Vermontu. Majka mi je dala ime Željena, jer je tako žarko želela žensko dete. Nakon što se oženio, otac je Boga molio za oprostaj, verujući da je ljubav prema majci zasenila njegovu pobožnost. „Bože, nauči me kako da za sobom ostavim bol koja stoji na putu ka tvojoj božanskoj ljubavi“, molio se otac. „Uzoholio sam se, i u potaji sam pun čulnosti, više uživam u svojoj dragoj ženi nego u ljubavi prema Tebi.“ Majka je umrla na dan mog rođenja – iako se otac svojski trudio da je ne voli više od svog Tvorca.

U suton smo ušli u Jadransko more, a gondolijeri su se sjatili oko našeg broda, uzvikujući ponude za prevoz i smeštaj u Veneciji. Hodočasnici su se izgurali pored nas i dokopali se najjeftinijih brodova, ostavivši nam skupe gondole s kabinama s drvenim nadstrešnicama. Primetila

sam da me starica posmatra dok smo se vozili ka udaljenim kupolama Venecije. Uljudno sam se osmehnula, kao da Fransis nije stiskao svoju krupnu butinu uz mene, i pokušala sam da ćaskam o lepoti mekog, ružičastog svetla koje se izlilo nad lagunom.

Kad smo pristali uz Trg svetog Marka, otac, koji ne voli plovidbu, usteturano se udaljio od gondole. Uljudno ne obraćajući pažnju na očevu iznurenost, grof Valdštajn je pokazao na Duždevu palatu i upitao me, smejući se, da li sam čula za ozloglašenog razvratnika i ljubavnika, Đakoma Kazanovu de Sengalta, koji je jednom bio zatočen u njoj. Kad sam rekla da nisam, grof je objasnio da se taj Kazanova, kako ga je zvao, 1759. odvažio da pobegne iz zatvora koristeći komad granita da probije olovni krov. Grof je rekao da je Kazanova uspeo da ubedi još jednog zatvorenika, nekog sveštenika, da pođe s njim. Dvadeset godina kasnije, dodao je grof Valdštajn, Kazanova se vratio u Mletke, međutim, opet su ga prognali. Sada je Kazanova primoran da zarađuje za život zabavljajući evropsko visoko društvo pričama o svom begu.

Tetka je grofu uputila prekoran pogled, zbog koga sam se zainteresovala da saznam više o tom avanturisti.

„A zašto je taj msje Kazanova osuđen na zatvor?“, upitala sam.

„Inkvizitori su ga proglasili opasnim za Republiku“, rekao je grof Valdštajn.

U međuvremenu, otac je povratio ravnotežu i govorio je svakom ko je želeo da ga sluša da je bazilika Svetog Marka primer „varvarske gotike“. Kad sam se okrenula ka njemu, otac se prodrao, „Željena, Venecija je smrdljivi kanalizacioni odvod, u kome samo dabrovi mogu da žive!“

Preneraženo sam skrenula pogled, a grofica me je uzela za ruku i prošaptala: „Gospođice Adams, vi ste, kao i

ja, zatočenica okolnosti u kojima ste se našli. Moramo učiniti šta god možemo – potajno od drugih – da jedna drugu oslobodimo.“

Stajala sam tu kao tupava blesa i pustila da me starica zdrobi uz svoje ravne grudi. Blago je mirisala na ružinu vodicu i sapun, za razliku od Fransisa koji je mirisao na divljač. Bacila sam pogled ka ocu, da proverim da nije čuo šta je rekla, ali on je u tom trenutku već bio zaokupljen znamenitostima Venecije.

Prvo pitanje dana: Zašto je Tvorac dozvolio da se leva strana očevog lica ukoči? Znam da je prošle jeseni otac preživeo udarac u srce. Međutim, meni se čini da postoji i drugi razlog. Od majčine smrti, otac je samo pola čoveka, s pola lica, a ja sam njegova kćerka, čitava i celovita, sa svojim dugačkim udovima.

Drugo pitanje dana: Zašto moram da se udam za Fransisa koji je pet godina mlađi od mene i ništa ne zna ni o čemu lepom i veličanstvenom na svetu? Koji čita knjige poput *Zemljoradničkog almanaha*, a izbegava živahno i odvažno štivo poput Volterovog *Kandida*? Koji prezire Francuze i one srećne mesece koje sam provela u Parizu, u ulozi očeve domaćice? I zašto otac svima govori da je Venecija prljavo mesto, pogodno samo za dabrove?

Naravoučenije: Na meni je da volim svog vremešnog roditelja, iako otac nije izvor izobilja ljubavi koju moja duša od njega očekuje. On je ljudsko biće koje se mora voleti.

Lus je bila dirnuta rešenošću Željene da voli svog nemogućeg oca kao „ljudsko biće“. Sa zapada se začuo harmoničan zvuk gudačkih kvarteta, a odnekud bliže restoranu *Da Raffaele* – zvonjava. Lus je pomislila kako se ti isti zvuci šire Venecijom već

stotinama godina. Možda su gudački kvarteti svirali i kad se Željena iskrkala na mol sa svojim ocem i Fransisom Gučom.

Vratila se na pasus u kome je grof Valdštajn opisivao Kazanovin beg preko olovnog krova. Bila je sigurna da je pobjegao 1756, a ne 1759. i da se u Veneciju vratio 1774. – osamnaest, a ne dvadeset godina kasnije, kao što je grof Valdštajn rekao Željenoj Adams. Međutim, rešila je da još jednom proveriti njegove datume; nijednoj priči ne treba u potpunosti verovati. Kad joj je tetka rekla za dnevnik, Lus se obavezala da što više sazna o tom čoveku i o vremenu u kome je živeo.

Ponosna što su je izabrali za čuvara Kazanovinih pisama, provela je mnoge sate na poslu, u *Milerovim arhivama*, čitajući stare tekstove o Kazanovi koje je dobila putem međubibliotečke razmene. Takođe se pridružila internet grupi pod nazivom *Udruženje kazanovista* i prisustvovala razgovoru o Veneciji u osamnaestom veku. Dopala joj se Francuskinja Lidija Flem, psiholog, koja je podsmešljivoj publici pričala da je Kazanova verovao da žene koje je voleo, kao i on, imaju podjednaka prava na seksualno uživanje i javno priznanje inteligencija kakvo i sam uživa.

Tokom predavanja Lidije Flem, otkrila je i da je Kazanova zapao u zatočeništvo jer je posedovao knjige koje su pisali masoni. Mletačka republika ga je optužila pod izgovorom da su te knjige dokaz kako je Kazanova koketirao s okultnim delatnostima, dok je istina bila da se za nezavisna gledišta masona smatralo da ugrožavaju katoličku religiju.

Lus je primetila da se restoran puni gostima i zapitala se da li je mladi fotograf još uvek na terasi. Stavila je naočare za sunce i ugledala ga, četiri stola dalje, kako fotografiše neku ženu s detetom. Kad je podigao pogled, video je da ga Lus posmatra i uputio joj podsmešljiv osmeh. Brzo je skinula naočare za sunce. Osetila je da se zarumenela u licu i spustila je pogled nazad na dnevnik.